

А.Л. Баранов,
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інноваційних бізнес-технологій,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
andrey.baranov@kneu.edu.ua

НЕОБХІДНІСТЬ СТРАХУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Починаючи з 24 лютого 2024 р., тобто з моменту початку повномасштабного вторгнення РФ, Україна постійно в результаті безпосередніх бойових дій та обстрілів своєї території ракетами та БПЛА зазнає колосальних матеріальних збитків та втрачає життя й здоров'я своїх громадян. Точна кількість людських жертв не відома, оскільки не можливо оцінити їх на окупованих територіях, в так званій «сірій» зоні та в зоні бойових зіткнень. Окрім того, інформація щодо кількості загиблих військових не розкривається. Управління Верховного комісара ООН із прав людини повідомило, що до 15 лютого 2024 р. втрати серед цивільного населення становили 10 582 загиблих [1], що безумовно не є ні повною, ні остаточною цифрою. За даними Київської школи економіки [2] станом на січень 2024 р. сума прямих збитків, завданих в результаті повномасштабної російської агресії, за вартістю заміщення склала 157 млрд дол. США, з них житловим будівлям – 58,9 млрд дол. США та інфраструктурі – 36,8 млрд дол. США. Якщо оцінювати завдані матеріальні збитки з позиції майбутньої відбудови усього знищеного, то цифри будуть в рази більші. Згідно з «Швидкою оцінкою завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3)» станом на 31 грудня 2023 р. загальна вартість відбудови та відновлення в Україні становить 486 млрд дол. США впродовж наступного десятиліття [3]. Це у 2,8 рази більше величини ВВП України у 2023 році. Сума збитків буде продовжувати зростати до того часу, поки триватимуть воєнні дії на території України.

Для повоєнної відбудови та відновлення України коштів з державного бюджету та/або коштів країн-донорів буде не достатньо, тому потрібно уже зараз працювати над залученням іноземних інвестицій з усього світу. Безперечно, будь-яке інвестування пов'язане з певними ризиками, які дуже суттєво зростають, коли в країні йдуть воєнні дії. Проекти в Україні і в мирний час не завжди користувалися відповідним попитом з боку потенційних зарубіжних інвесторів, а під час війни та ведення бойових дій на території країни – він навряд чи буде високим. Основна причина – це ризики, пов'язані з воєнними діями, постійними ракетними та іншими обстрілами, цілеспрямованим знищенням інфраструктури, особливо енергетичної, людськими жертвами тощо.

Таким чином для залучення інвестицій для відбудови й відновлення економіки та житлового фонду населення України потрібно запропонувати майбутнім інвесторам інструмент або метод фінансування потенційних ризиків. Зважаючи на обмежені можливості державного фінансування та залучення коштів міжнародних донорів, єдиним варіантом може бути лише страхування. Воно може забезпечити впевненість у ефективності майбутніх інвестицій та запропонувати механізм відшкодування можливих збитків.

Враховуючи те, що в Україні уже йде війна, тобто збитки уже завдаються і будуть надалі завдаватися, то страхувати воєнні ризики вітчизняні приватні страховики не поспішають. По-перше, такі ризики протягом довгого часу були винятком зі страхового покриття і відповідно експертизи щодо їх оцінювання та практичного досвіду щодо їх страхування немає. По-друге, таке страхування є збитковим, а зважаючи на уже завдані збитки можна констатувати, що необхідних страхових ємностей для покриття цих збитків у страховиків теж немає. Тому суперечливим виглядає твердження генерального директора Національної асоціації страховиків України Дениса Ястреба [4] про те, що до 50 страхових компаній пропонують

захист від воєнних ризиків на вітчизняному ринку. Більшість компаній просто розширили покриття, яке ними пропонується за звичайними договорами страхування життя, майна та відповідальності, за рахунок можливості отримати виплату, не зважаючи на дію воєнного стану та/або завдання збитків через реалізацію воєнних ризиків. Суми таких виплат на практиці можуть бути обмеженими, а можливість їх виплати залежати від багатьох факторів, у тому числі близькості об'єкту страхування до лінії безпосередніх бойових зіткнень, знаходження у прифронтовій зоні або зоні постійних обстрілів, наявності поряд об'єктів інфраструктури або воєнних об'єктів тощо. Отже, назвати включення таких додаткових опцій повноцінним страхуванням від воєнних ризиків не можна.

Залучення зарубіжних приватних страховиків та перестраховиків до страхування воєнно-політичних ризиків в Україні теж є малоімовірним через причини, розглянуті вище. Також до них додатково ще додається ризик непередбачуваності та непрозорості дій вітчизняних державних інституцій, постійна зміна очільників таких інституцій, а також високий рівень корупції.

Корисним є досвід та підходи до страхування воєнно-політичних ризиків у різних країнах світу, де функціонують, як правило, спеціальні державні інституції, що пропонують таке страхування своїм національним інвесторам при інвестуванні коштів в активи інших країн. Наприклад, міжнародна фінансова корпорація розвитку США (DFC), німецька DIA, польська державна акціонерна компанія KUKE (Корпорація страхування експортних кредитів) тощо [5]. У переважній мірі йдеться про підтримку експортерів та інвесторів у випадку виникнення різного роду ризиків за кордоном, в інших країнах. В Україні теж ще у 2016 р. був прийнятий Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» [6], згідно з яким у 2018 р. було створено Приватне акціонерне товариство «Експортно-кредитне агентство» (ЕКА). Основною метою нової інституції було визначено підтримку вітчизняних експортерів та інвесторів на міжнародній арені від будь-яких ризиків, включно з некомерційними ризиками, для забезпечення відшкодування коштів у разі невиконання зобов'язань, втрати інвестицій або їх частини та ін.

Після повномасштабного вторгнення РФ 24 березня 2022 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства» [8]. Цим законом змінювалася попередня назва закону від 2016 р. на Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності», а 22 листопада 2023 р. черговими змінами до закону ЕКА було наділено невластивими для подібних інституцій функціями щодо страхування та перестраховання прямих інвестицій в Україну від воєнних та/або політичних ризиків [6]. На думку законодавців, ЕКА має на рівні з підтримкою вітчизняних експортерів та інвесторів також підтримувати іноземних інвесторів. Розширення функцій агентства потребує додаткового залучення фінансування, тому в законі була прописана можливість ЕКА отримувати кошти, надані міжнародними та іноземними фінансовими організаціями, урядами іноземних держав, іноземними банками на поворотній або безповоротній основі. Отже, ЕКА має стати тією державною інституцією через яку можуть розподілятися кошти, отримані від донорів, на відшкодування завданих збитків іноземним інвесторам в результаті реалізації воєнно-політичних ризиків. Варто відзначити, що агентство ні відповідної експертизи, ні практичного досвіду страхування таких ризиків немає.

Ще одним варіантом покриття воєнно-політичних ризиків може бути залучення MIGA (Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій, члена Групи Світового банку), яке здійснює страхування від війни та цивільних заворушень, надає захист від втрати, пошкодження, знищення чи зникнення матеріальних активів або повного припинення діяльності (повна нездатність виконувати операції, важливі для загальної фінансової життєздатності проєкту), спричиненого політично мотивованими військовими діями або громадянськими заворушеннями в країні, включаючи революцію, повстання, державні перевороти, саботаж і тероризм [9]. MIGA вже у 2022 р. запустило в Україні пілотний проєкт механізму страхування інвестицій під час військових

дій з бюджетом 30 млн доларів США [5]. Проте ця підтримка доступна лише іноземним компаніям, які планують вийти на український ринок.

Підсумовуючи, варто відзначити, що готового механізму покриття воєнно-політичних ризиків для усіх зацікавлених сторін в Україні немає, подібного міжнародного досвіду страхування в умовах війни теж немає, а представники приватного страхового бізнесу не поспішають приймати на себе такі ризики. Сьогодні потрібно продовжувати досліджувати світовий досвід в області страхування і воєнних, і політичних, і терористичних, і катастрофічних ризиків, особливо щодо механізмів швидкого накопичення грошових коштів та створення відповідних фондів, призначених для відшкодування завданих збитків. Комплексний механізм повинен передбачати залучення всіх зацікавлених осіб: і держави, і міжнародних донорів, і міжнародних фінансових та страхових інституцій, і міжнародного страхового бізнесу, і вітчизняних страховиків.

Список використаних джерел

1. Війна в Україні забрала життя щонайменше 10,58 тис. цивільних, ще 19,88 тис. поранено. *Interfax Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/969555.html>.
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
3. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.
4. Страхування від воєнних ризиків пропонують до 50 страхових компаній України. *Interfax Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/986790.html>.
5. War and political risk insurance. Mechanism for Ukraine. *Dictio*. URL: <https://www.dictio.com.ua/news-en/war-and-political-risk-insurance-mechanism-for-ukraine>.
6. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту: Закон України від 20.12.2016 1792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#n5>.
7. Про ЕКА. *Експортно-кредитне агентство*. URL: <https://www.eca.gov.ua/pro-eka/>.
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства: Закон України від 24.03.2022 2154-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2154-20/ed20230107#n29>.

УДК 368

О.В. Баранова,

кандидат економічних наук, доцент,
головний економіст департаменту методології
регулювання діяльності небанківських фінансових установ,
Національний банк України,

А.Ю. Зіменков,

медіадиректор ТОВ ПА «Медіалоджик»,
zimenkov@medialogic.com.ua

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Нагальним питанням в Україні є забезпечення повоєнного відновлення від наслідків російської агресії. За оцінками Київської школи економіки [1] в результаті ведення активних бойових дій на території України, регулярних ракетних обстрілів сума завданих прямих збитків об'єктам інфраструктури України станом на січень 2024 року склала 155 млрд \$, на 58,9 млрд \$ завдано збитків майновим об'єктам (включаючи житловий фонд), 13,1 млрд \$ - втрати промисловості. Повномасштабне вторгнення триває і збитки продовжують зростати. Нагальним завданням Уряду України є пошук шляхів повоєнного відновлення української економіки.